АНТОН ПАННЕКУК

МАРКСІЗМ І ДАРВІНЇЗМ

З анґлійського переклав
М. Дурдела

ЦІНА 20 ЦЕНТІВ

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1920.

АНТОН ПАННЕКУК

МАРКСІЗМ І ДАРВІНЇЗМ

З анґлійського переклав
М. Дурдела

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

ЦЇНА 20 ЦЕНТІВ

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1920.

ВСТУП

Марксізм і Дарвінізм є двома найголовнійшими теоріями в цілім обсягу людського званя.

Можна би тут ще зачислити теорію Канта-Ляпляса про еволюцію землї і всїх небесних тїл, можна би також вичислити теорію про рух небесних тїл розвинену Коперніком, Кеплєром і Галїлеєм — але все таки між тими чотирома теоріями для людської суспільности більшу вагу мають дві перші, то є, Марксізм і Дарвінізм.

Копернік, Кеплєр, Галїлей і инші вчені астрономи виясили відносини кулї земської до всїх инших небесних тїл, до місяця, сонця, звізд, планет і т. д. На основі математичних обчислень, які виключають всякий сумнів, они певними числами означили величину, час обороту і віддаленє одних небесних тїл від других і в той спосіб зробили конець тїй плутанинї, яка мала місце в поглядах людий на всесьвіт.

Опираючи ся на відкритях тих вчених астрономів, Кант і Ляпляс в 18 столїтю відкрили тайну повстаня нашої землї.

Після їх теорії, з хаосу, силою притяганя і відпихання фізичних тїл, повстала одна збита огненна маса, яка опісля, в наслїдок безнастанного обороту довкола своєї оси, прибрала форму перстеня; той перстень розбив ся на безчисленні малі кулї, з яких менші кружать довкруги більших, разом з ними довкруги ще більших, і так в безконечність. Межи тими огненними кулями була і наша земля. Она застигала чимраз більше під впливом атмосфери і остигла до тої степени, що на нїй повстали ріжні орґанізми, ростини, мохи, одноклїтинкові животини, — опісля звірята, а вкінци люди.

На питанє "В який спосіб повстали ті всї роди ростин і звірят", і на питанє "звідки взяв ся чоловік" — відповідає Дарвін в 19. столїтю. Він виказує, що всї ті роди ростин і звірят повстали дорогою розвою з одного рода ростин, з одного

рода звірят. Чоловік також розвивав ся від низших сотворінь, від звірят і по всякій правдоподібности, безпосередними предками чоловіка були малпи.

Ще треба розслїдити, яким законам підлягає чоловік в його суспільнім розвитку. Сего діла доконав **Маркс. "Боротьба кляс"** — ось що є в основі всякої форми людської суспільности, і в основі всякого громадянського перевороту. На тім і основує ся Комунїзм — то є, порядковане громадянським добром одною клясою, яка й витворює все добро, іменно **клясою робітничою.**

Але читач самий має нагоду також і в сїй книжочці запізнати ся докладнїйше з Марксізмом, так як і з Дарвінїзмом.

Ще додам коротеньку житєпись Маркса і Дарвіна.

Карло Маркс родив ся 5. мая 1818. р. в Німеччинї в місточку Трев (Treves) в ренській провінції. Батько його був адвокатом. Карло по скінченю ґімназії студіював право, історію і фільософію. В Берлїнї він був в тїсній звязи з кружком німецьких радикалів. По скінченю унїверситету, він видавав часопись в радикальнім дусї. Пізнїйше, через переслїдуванє властями, Маркс виїхав до Парижа 1844. р. Там зійшов ся він з Енґельсом, який від того часу був найбільшим приятелем Маркса. З Парижа Маркс мусїв виїхати на домаганє французьких властий. Він удав ся до Льондону (в 1849. р.) і там перебував до смерти; Карло Маркс вмер в 1883. р.

Карло Роберт Дарвін родив ся 12 лютого 1809 р. в Анґлії. На унїверситетї студіював медицину і ґеольоґію. По скінченю унїверситету він богато подорожував майже в всїх пятьох частях сьвіта. В той спосіб мав він можність запізнати ся з ростинами і звірятами всїх підсонїв і всїх країв, а се послужило йому в його дослїдах.

Дарвін помер в Анґлії 1882. р.

Перекладчик.

МАРКСІЗМ І ДАРВІНЇЗМ.

І. Дарвінїзм.

Мабуть нїхто не мав більшого впливу на людський ум в другій половинї девятнайцятого віку, як двох учених, — **Маркс і Дарвін.** Їх наука зреволюціонїзувала погляди людий на всесьвіт. Через десятки лїт їх імена переходили з уст до уст, а їх наука стала ся осередною точкою того інтелєктуального бою, який товаришить клясовій боротьбі нашого часу.

Научна вага Дарвінїзму і Марксїзму полягає на тім, що вони розвивають теорію еволюції: Дарвінїзм на поли орґанїчного сьвіта, сьвіта живих сотворінь, а Марксїзм на поли соціяльного житя. Однак ся теорія еволюції не була новою; (в понятє "еволюції" Дарвіна і Маркса є включена "катастрофа", або по нашому "революція", — прим. перекл.), она мала прихильників ще перед Дарвіном і Марксом; фільософ Геґель зробив її осередною точкою своєї фільософії. Тому являє ся конечністю розглянути, чим властиво заслужив ся Дарвін і Маркс на поли своїх дослїдів.

Теорія про розвиток одної ростини з другої, одного зьвіряти з другого, була вже звісна на початку девятнайцятого столїтя. Перед тим на питанє: "Звідки взяли ся ті сотки тисяч ріжнородних ростин і зьвірят, які ми бачимо"? — відповідали: "В часї твореня бог сотворив їх, кождий рід з окрема". Ся примітивна теорія була в згоді з досьвідом, який мали наші предки, і з переданєм найдавнїйших віків. Се переданє говорило, що всї звісні ростини і зьвірята весь час були такі самі. В тодїшній науцї сей "досьвід" так був означений: "Всї роди ростин і зьвірів є незмінні, бо родичі передають дїтям свої прикмети".

А однак скоро знайдено серед ростин і зьвірів деякі прикмети, які змусили дослїдників змінити дещо свій погляд на сю справу. Ростини і зьвірята так гарно дали ся уложити в

одну систему, яку вперше винайшов шведський учений Лінней. На основі його системи, всї зьвірята є поділені на пять головних громад, ті громади поділені на кляси, кляси на ряди, ряди на племена, племена на фамілії, а кожда з фамілій обнимає кілька родів. Чим більше схожих прикмет мають зьвірята, тим близше стоять вони одні до других в тій системі Ліннея, і тим менша є ґрупа до якої вони зачисляють ся. Всї зьвірята, що належать до громади ссавців (названі так тому, що молоденькі зьвірятка ссуть корм з грудий своїх материй — прим. пер.), мають такі самі загальні прикмети в будові тїла. Травоїди і мясоїди і малпи — вони з окрема належать до инших рядів на основі ріжниці в їх кормі. Медведї, пси і коти, які є драпіжними зьвірятами, мають богато спільних прикмет в будові свого тїла, яких не мають конї або малпи. Схожість одних на других ще більш очевидна, коли ми розглянемо ріжнородности зьвірят тої самої фамілії; кіт, тигр і лев нагадують себе в многих зглядах, (всї вони належать до тої самої фамілії в системі Ліннея), в яких вони рівночасно ріжнять ся від псів і медведів.

Коли ми лишимо клясу ссавців а перейдемо до инших кляс, прим. до риб і птахів, тут ми знайдемо більші ріжниці, як межи другими клясами. А однак і межи ними є подібність в будові тїла: в них є ще кістяк і нервовий систем. Ті прикмети зникають доперва тодї, коли ми лишимо сю громаду, яка обнимає всїх хребтовців (названих так тому, що всї вони мають хребет — прим. пер.), а перейдемо до иншої громади, що обнимає зьвірята без хребта, так зв. "мягких" зьвірят.

В той спосіб весь зьвіринний сьвіт може бути поділений на громади, а громади на ще менші части. Колиб кождий рід зьвірят був сотворений независимо один від другого, то такий поділ був би неможливий. Тодї не було би причини, чому ссавцї не можуть мати шість клів. Отже, що такий поділ на громади, кляси і т. д. є можливий, нам випадало би припустити, що в часї твореня бог приняв систему Ліннея як плян свого твореня. Однак на щастє ми маємо инший спосіб пояснюваня того всего. Іменно, **подібність в будові**

тіла може бути вислїдом споріднення. На основі того погляду подібність прикмет зьвірят вказує нам, в якім степени вони з собою споріднені; так само, як подібність братів до сестер є доказом їх близького споріднення. **Отже всї роди зьвірят не були сотворені кождий з окрема, але виродили ся одні з других.** Вони творять дерево, яке зачинає ся одним пнем, опісля розвиває ся, а тоненькі галузочки дерева, то теперішні роди. Всї фамілії котів виводять ся від одного примітивного кота, який разом з примітивним псом і медведем походять від якогось одного примітивного драпіжного зьвіряти. Примітивне драпіжне і копитне зьвіря, і примітивна малпа — походять від якогось примітивного ссавця і т. д.

Ся теорія походження ще перед Дарвіном була голошена Лямарком і Ж. Гілєйром. Однак тодї вона не знайшла ширшого попертя. Ті вчені натуралїсти не могли доказати правдивости своеї теорії, і тому вона лишила ся лиш гіпотезою, т. є. лиш припущенєм. Однак коли появив ся Дарвін з своєю книжкою про "Повстанє родів" — яка була неначе громом з ясного неба — Дарвінова теорія про еволюцію була принята сейчас, бо вона була поперта незбитими доказами. Відтодї теорія про еволюцію завсїгди злучена з іменем Дарвіна. Чому се так?

В части стало ся се тому, що досьвід вчених назбирав богато матеріялу, який служить до попертя сеї теорії. Знайдено зьвірята, які не могли бути зачислені до жадних з істнуючих кляс, як приміром, яйцеві ссавцї (т. є. зьвірята, які несуть яйця і кормлять дїтий грудьми), риби з легкими і безхребетні зьвірята. Теорія про походженє родів пояснювала се в той спосіб, що ті нововинайдені роди зьвірят є останками переходового періоду помежи головними ґрупами. Також викопано з глубини землї богато останків зьвірят, які виглядали зовсїм инакше, чим наші зьвірята. Се було доказом, що примітивні (первісні) зьвірята виглядали зовсїм инакше, а теперішні зьвірята розвинули ся від них постепенно. Опісля винайдено теорію про комірки, яка твердить, що кожда ростина, кожде зьвіря складає ся з міліонів маленьких комірок, та що вони розвинули ся з одної комірки

через безнастанний поділ. Коли осягнено сей степень в науці, тоді тверджене, що найвисше розвинений орґанізм повстав з найнизшого, який мав лиш одну комірку, — се тверджене зовсім вже не було дивне.

А однак всї ті досліди не могли ще піднести сеї теорії до незбито доказаної правди. Найкращий доказ правдивости сеї теорії ми мали би тодї, коли би таки перед нашими очима відбулась переміна одного звірячого роду в другий, так щоби ми могли самі переконати ся. Се видалось неможливим. Як отже можливо доказати, що дійсно однї форми зьвірят перемінюють ся в другі? Се можна зробити тодї, коли винайде ся причину, ту силу, що спричиняє таку переміну. Се зробив Дарвін. Дарвін відкрив механїзм розвою зьвірят і доказав, що при відповідних обставинах одні роди зьвірят розвинуть ся в инші роди. Про сей механїзм ми скажемо дещо більше.

Головною основою того механїзму є **передача;** родичі передають свої прикмети дїтям, однак рівночасно дїти ріжнять ся від своїх родичів під деяким зглядом, і так само дїти ріжнять ся межи собою. Тому то зьвірята того самого рода не є всї похожі на себе, і ріжнять ся від своїх предків. Без того т. зв. відношеня не можливо було би розвинути ся одному родови з другого. Отже до повстаня нового роду зьвірят є потрібне лиш чимраз більше відклонене від свого попередного преобраза (типу) і щоби се відклонене поступало в тім самім напрямі так довго, доки воно не є так велике, що нове зьвіря вже зовсім неподібне до того, з якого воно розвинуло ся. Але де є та сила, яка спричинювала би чимраз то більше відклонене в тім самім напрямі?

Лямарк твердив, що сею силою є уживане і **вправа** деяких орґанів, що в наслїдок частого уживаня даних орґанів вони стають ся чимраз більше совершенними. Так як мускули в наших ногах стають ся сильнїйшими, коли ми богато бігаємо, так само лев придбав собі свої могучі лапи, а заяць свої скорі ноги. В той самий спосіб жирафа придбала собі довгу шию, бо вона все натягала її, щоби дістати листє з дерев яким вона живила ся, і так з зьвіряти з короткою

шиєю стала ся жирафа з довжезною шиєю.

Для многих людий се поясненє не було достаточне, і воно справдї не пояснювало чому, приміром, жаба має мати зелений кольор, який є для неї добрим средством охорони.

Щоби розвязати сю задачу, Дарвін звернув ся на инший шлях людського досьвіду.

Скотар і огородник є в силї виплекати нові раси зьвірят і нові роди ростин. Коли огородник хоче діждати ся якоїсь ростини з широким цьвітом, то все, що йому треба зробити є — нищити ростини з малим цьвітом ще заки они дозрівають, а задержати ті, що мають широкий цьвіт. Коли він робить се через кілька років, цьвіт буде чимраз ширший, бо кожде нове поколїнє нагадує своїх предків, а наш огородник, вибираючи завсїгди ростини з найбільшим цьвітом, вкінци дійде ся ростин з дуже богатим цьвітом. Таким поступованєм, часом плянованим а часом мимовільним, многі люди виплекали богато рас домашних зьвірят, які ріжнять ся від свого типу більше, нїж дикі зьвірята від свого.

Коли би ми зажадали від скотара, щоби він з зьвіряти з короткою шиєю виплекав зьвіря з довгою шиєю — то се не було би для него неможливим. Він мусїв би вибрати ті зьвірята, які мають дещо довші шиї, парувати їх, опісля убивати молоденьких з короткими шиями, і знова парувати тих з довгими шиями. Колиб він поступав так довший час і робив се зількома поколїнями — то вислїд був би сей, що шия тих зьвірят була би щораз то довша і вкінци ми мали би перед собою зьвіря, що нагадувало би нам жирафу.

Такий вислїд одержує ся тому, що до сего уживає ся волї, яка прямує до певно означеної цїли, іменно, она вибирає відповідні зьвірята на се, щоби з них виплекати бажаний рід. Але в природї нема такої означеної волї, і всї збоченя від первісного типу направляють ся знова через парованє, тому є неможливим для зьвіряти віддаляти ся від свого родича і то в тім самім напрямі, так довго, доки з него не виродить ся зовсїм новий рід зьвірят. Отже питанє є, де є та сила в природї, що вибирає зьвірят так, як се робить скотар.

Дарвін довго застановляв ся над розвязкою сего пита-

ня і остаточно знайшов її в "боротьбі за істнованє". Ся теорія про "боротьбу за істнованє" є відбиткою продуктивної системи того часу, в якім жив Дарвін; бо се була капіталістична конкуренційна боротьба, яка послужила йому за образ, після якого він описав боротьбу за істнованє, яка не є виключною заслугою Дарвіна. Він дійшов до неї через читанє творів економіста Мальтуса. Мальтус старав ся виказати, що в нашім буржуазнім сьвіті панує длятого така нужда, голод і спустошенє, що людність зростає далеко скорше, ніж средства удержаня. Нема досить поживи для всїх і через те люди одні з другими мусять бороти ся за хліб і в тій боротьбі богато людий гине. На основі сеї теорії капіталїстична конкуренція і істнуюча нужда були оправдані (з буржуазної точки погляду), як вислїд неминучого закона природи. В описї свого власного житя Дарвін заявляє, що се була книжка Мальтуса, яка навела його на шлях "боротьби за істнованє".

"В жовтни 1830 р., то є пятнайцять місяців після того, як я зачав свої плянові дослїди (пише Дарвін), случайно взяв ся я читати, оттак для розривки, книжку Мальтуса про населенє; а що я мав вже досить приготованя до сего, щоби як слїд зрозуміти боротьбу за істнованє, яка всюди веде ся (сим приготованєм були мої студії звичаїв і прикмет зьвірят і ростин), я сейчас впав на думку, що в тій боротьбі за істнованє серед ростинного і зьвіринного сьвіта, всї зьвірята і ростини, які краще приготовані до боротьби, остають при житю, а другі гинуть. Вислїдом сего є — повстанє нових родів. Ось тут вкінци я знайшов теорію, на основі якої я міг продовжати свою роботу".

Правдою є, що зьвірята родять ся в більшім числї, чим істнуючі запаси поживи позволяють на їх виживленє. Нема виїмків до сего правила, що всї орґанїчні (живі) єства змагають до так шалено скорого зросту, що наша земля була би вкоротцї покрита нащадками одної пари, коли би тих нащадків не нищено. І власне з тої причини мусить наступати боротьба за істнованє. Кожде зьвіря, що хоче задержатись при житю, стараєсь здобути для себе як найлучшу поживу і все має ся на бачности, щоби инші зьвірі його не пожерли.

При помочи своїх питомих прикмет і оружя оно веде боротьбу зі всім ворожим йому сьвітом, з зьвірятами, з голодом, з задухою, з жаждою, з водою і з иншими природними небезпеками, які можуть загрожувати його житю. А передовсім оно веде боротьбу з зьвірятами свого власного роду, які жиють в той самий спосіб, мають ті самі прикмети, уживають того самого оружя і живлять ся такою самою поживою. Ся боротьба не є безпосередною; заяць не бореть ся безпосередно з другим заяцем, анї лев із львом — хіба що се боротьба за самицю — але все таки є се боротьба за істнованє , се перегони, конкуренція. Не можуть всї дожити пізного віку; переважна часть гине а лиш ті, які є побідниками в перегонах, остають ся. Отже, котрі з них призначені бути побідниками в перегонах? Очевидно, що ті, які через свої питомі прикмети, через відповідну будову свого тїла є найздібнїйші до сего, щоби знайти для себе поживу і щоби оборонити ся перед ворогом; иншими словами, **останують ся при житю ті, які найкраще відповідають істнуючим обставинам.**

"Тому, що родить ся більше, чим може остатись при житю, боротьба за істнованє все мусить зачинати ся на ново і побідником буде те сотворінє, яке більш спосібне до боротьби; а що ті спосібности переходять на нові поколїня — так отже в той спосіб сама природа робить вибір і нове поколїнє появить ся з зовсім зміненими прикметами".

Тут маємо друге поясненє походженя жирафи. Коли в декотрих місцях не росте трава, там зьвірята мусять живити ся листєм з дерев, і всї ті зьвірята, яких шиї є за короткі, щоби сягнути за тим листєм, мусять згинути. В той спосіб сама природа робить вибір, і в тім случаю вибирає тих, які мають довгі шиї. В протиставленю до плянового добору, який робить скотар, Дарвін називає той процес в природі **"природним добором"**.

Сей процес з конечности мусить видати нові роди. Тому, що за богато плодить ся животин якогось одного роду, значить більше, як істнуючий запас поживи може виживити, — они вічно старають ся заняти ширший шмат землї. В цїли здобутя поживи ті, що жиють в лїсї, виходять на поля;

ті, що жиють на землї, йдуть в воду, а ті, що жиють на полях, драпають ся на дерева. Серед тих змінених житєвих обставин, зміна вигляду животин є конечна. Ті ріжнородности показують ся чимраз більше і остаточно з старих родів розвивають ся нові. Вислїдом сего безнастанного розвитку нових родів з старих є ті тисячі ріжних зьвірят, які з своєї сторони ще дальше зміняють ся.

Підчас коли теорія Дарвіна пояснює походженє зьвірят, їх переміну і повстанє з примітивних животин, рівночасно она пояснює сю чудову гармонїю в природї. Передше ся чудова гармонїя могла бути пояснена лиш “розумним доглядом бога”. Але тепер се природне явище є зовсїм зрозуміле. Бо ся гармонїя є нїчо иншого, як приноровленє ся до средств житя. Кожде зьвіря і кожда ростина приноровлює ся до істнуючих житєвих обставин, бо ті, яких будова тїла не надає ся до істнуючих обставин, гинуть в боротьбі за істнованє. Зелена жаба, що походить від бурої жаби, мусить задержати свою барву, бо всї ті жаби, які відклонять ся дещо від зеленої барви, падуть жертвами ворогів, які їх скоро находять, або гинуть з голоду, бо їм неможливо знайти поживи.

В той спосіб Дарвін перший пояснив нам, як нові роди безнастанно розвивають ся з давних. Теорія походженя, яка до того часу була лиш припущенєм на поясненє деяких явищ, котрих не можливо було пояснити в инший спосіб, — тепер набрала ся певности, яку можна доказати при помочи певних даних. Се власне причина, чому ся теорія здобула собі перше місце в научній дискусії і звернула на себе загальну увагу.

II. Марксізм.

Коли ми звернемо свою увагу на Марксізм, то побачимо в него велику схожість з Дарвінїзмом. Так само, як з Дарвіном, заслуга Маркса є в тім, що він відкрив ту силу, що спричинює суспільний розвиток. Він не потребував доказувати, що такий розвиток відбуває ся; всї знали, що від найдавнїйших часів нові форми суспільного устрою заступали старі, але не була звісна причина і ціль того розвитку.

В своїй теорії Маркс зачинає від сих переворотів, що відбували ся перед його очима. Всї знали, що велика полїтична революція, яка дала Европі певний напрям, то є французька революція, була боротьбою за власть, яку вела буржуазія проти шляхти і короля. По сїй боротьбі повстали нові клясові боротьби. В Анґлії полїтичну боротьбу вели капіталїсти-фабриканти з властителями великих земельних посїлостий; рівночасно робітнича кляса повстала проти буржуазії. Які се були кляси? В чім ріжнила ся одна від другої? **Маркс доказав, що клясові ріжниці були викликані ріжницею занятя, яке кожда з тих кляс мала в витворчім (продуктивнім) процесї.** Кляси мають свій початок в продуктивнім процесї і се є власне продуктивний процес, який каже, хто до якої кляси належить. Продукція є нїчо инше, як лише процес суспільної працї, при помочи якої люди здобувають собі средства удержаня. Нїчо инше, лише продукція матеріяльних средств житя будує форму суспільности і дає напрям полїтичній і суспільній боротьбі.

Спосіб продукції безнастанно змінював ся з ходом часу. Звідкіля-ж взяла ся ся зміна? Спосіб працї і відносини одної кляси до другої залежить від знарядів, при помочи яких люди працюють; від розвитку технїки і взагалї від средств продукції. Тому, що в середних віках люди уживали дуже простих знарядів, они мали в тім часї мало розвинений промисл і февдалїзм; а тепер люди роблять на великих машинах і ми маємо капіталїзм; се є власне причиною, чому в тім ча-

сї февдальна шляхта і дрібна буржуазія були дві найголовнійші кляси, підчас коли тепер тими клясами є буржуазія і пролєтаріят.

Отже головною причиною, головною силою в розвитку суспільности є якраз розвиток знарядів, якими люди послугують ся при праці. Очевидна річ, що люди старають ся чимраз більше удосконалити ті зняряди так, щоби їм було лекше працювати і щоби праця була видатнїйша, а практика, яку они набирають уживаючи тих знарядів, провадить до дальшого їх удосконаленя. Відповідно до розвитку технїки в продукції розвивають ся також форми суспільної праці. А се провадить до нового укладу кляс, до нових суспільних інституцій і до твореня нових кляс. Рівночасно повстає соціяльна, т. є. полїтична боротьба. Ті кляси, що мали власть в часї старого способу продукції, старають ся за всяку ціну задержати старі інституції, підчас коли нові кляси намагають ся ввести в житє нові способи витвору; повстає боротьба кляси поневоленої проти кляси пануючої і кляса поневолена, коли відносить побіду над клясою пануючою, тим самим пробиває шлях для дальшого свобідного розвитку технїки.

Так отже теорія Маркса відкрила силу і механїзм суспільного розвитку. Ся теорія доказує, що історія не є нїчо нереґулярного, та що ріжні суспільні форми не є вислїдом якогось случаю, але що в нїй є певний розвиток в данім напрямі. Ся теорія доказує також, що розвиток суспільности не кінчить ся теперішною формою товариського житя, але буде дальше розвивати ся, тому, що технїка розвиває ся.

В той спосіб дослїди Дарвіна і Маркса, одного на полї орґанїчного сьвіта, а другого на полї людського суспільного житя, здобули для теорії про розвиток (еволюцію) місце серед позитивних наук. Через те зробили они сю теорію приступну для мас, як основну засаду соціяльного і біольоґічного (суспільного і індивідуального) розвитку.

III. Марксізм і клясова боротьба.

Підчас коли правдою є, що кожда теорія мусить мати високу научну вагу, щоби она могла мати все вплив на людський ум, так се не є вже досить. Часто буває що якась теорія, помимо сего, що є она дуже важною в науції, з виїмком кількох вчених, она не має ширшого заінтересованя. Так стало ся з теорією тяготи Нютона. Ся теорія є основою науки астрономії. Лише завдяки сій теорії ми знаємо дещо про небесні тїла і можемо предсказати появу якоїсь планети. А однак коли появила ся теорія тяготи Нютона, то лише кількох анґлійських вчених її попирали. Широкі маси зовсїм не звертали на неї уваги. Маси запізнали ся з сею теорією аж пів столїтя пізнїйше, коли Вольтер написав про неї популярну книжочку.

В сїм нема нїчого дивного. Наука стала власностію ґрупи учених, і її розвиток залежить від сеї ґрупи, так само, як спосіб топленя зелїзної руди розбирає ґрупа вчених хеміків. Лише те, що може бути уживане всїми людьми, що кождий вважає за конечно потрібне до житя — може знайти собі прихильників серед широких мас. Отже коли ми бачимо, що до якоїсь научної теорії прихиляють ся з запалом робочі маси — то діє ся се тільки тому, що ся теорія служить їм оружем в клясовій боротьбі. Бо в клясовій боротьбі беруть участь майже всї люди.

Коли би економічна наука Маркса не мала жадного приміненя в нинїшній клясовій боротьбі, то з певністю лише кількох вчених економістів тратили би час на студіованю творів Маркса, а більше нїхто. Але тому, що Марксізм служить пролєтаріятови як оруже в його боротьбі проти капіталізму, коло сеї теорії веде ся завзята боротьба також серед широких мас. Тому імя Маркса з одної сторони шанує ся міліонами пролєтаріяту, який навіть небогато знає про Марксізм, а з другої сторони тисячі Маркса ненавидять, хоч не мають зовсїм понятя про його науку. Завдяки тій важній ро-

лї, яку Марксізм відіграє в клясовій боротьбі, його пильно студіюють широкі маси робітництва і стають його прихильниками.

Пролєтарська клясова боротьба істнувала ще перед Марксом, бо вона є плодом капіталїстичного визиску. Зовсїм природною річию було, що робітники, яких визискувано, бажали иншого суспільного ладу в якім всякий визиск був би знесений. Однак в них кінчило ся на мріях і бажанях. Они не були певні, чи новий лад можливий і чи він прийде. Маркс дав теоретичний підклад для робітничого руху і для соціялїзму. Його соціяльна теорія виказує, що суспільні форми є в безнастанній переміні, та що капіталїзм є лиш тимчасовою формою. Його студії капіталїзму виказують, що **завдяки безнастанному розвиткови і удосконаленю технїки, капіталїзм з конечности мусить уступити місце соціялїзмови.** Сей новий порядок може бути заведений лише пролєтаріятом через боротьбу з капіталїстами, яких інтересом є задержати стару систему продукції. Отже соціялїзм є вислїдом і цїлию пролєтарської клясової боротьби.

Завдяки Марксови, пролєтарська клясова боротьба прибрала цїлком иншу форму. Марксізм став ся оружєм в пролєтарських руках, на місце неозначених надій, він вибрав певно означену цїль; вказуючи на соціяльний розвій, він додав сили пролєтарській боротьбі і рівночасно дав основу під будову успішної тактики і програми. Лише при помочи Марксізму робітники можуть доказати, що капіталїзм мусить зникнути, та що побіда пролєтаріяту неминуча. Також Марксізм зробив конець старим утопійним поглядам, після яких соціялїзм мав бути введений в житє при помочи розуму і доброї волї кількох розсудних одиниць; так, начеб соціялїзм був вислїдом нашого бажаня справедливости і морали; неначеб предметом наших змагань було утворити непомильне і совершенне суспільство! Нї. Справедливість і мораль зміняють ся рівночасно зі зміною способу продукції, і кожда кляса инакше розуміє ту справедливість і мораль. Соціялїзм може бути введений в житє лише тою клясою, якої інтерес лежить в соціялїзмі; і тут не розходить ся о сотворенє совер-

шенного суспільства, але о зміну способу продукції на висший ступінь, себто, зміну капіталїстичного способу продукції на соціялїстичний.

Тому, що теорія Маркса про суспільний розвій є конечно потрібна для пролєтаріяту в його клясовій боротьбі — пролєтаріят робить сю теорію частию свого власного орґанізму; она володіє його умом, чувством, його поглядом на всесьвіт. З огляду на се, що Марксізм є теорією соціяльного розвитку, в якого осередку ми стоїмо — тому Марксізм став ся осередною точкою великого умового бою, який товаришить економічній революції нашого часу.

IV. Дарвінїзм і клясова боротьба.

Всї годять ся з тим, що Марксізм завдячує своє видне і важне становище тій роли, яку він відіграє в клясовій боротьбі. З Дарвінїзмом, на перший погляд, річ має ся инакше, бо Дарвінїзм має до дїла з новою научною правдою, яка має на цїли повалити релїґійні пересуди і темноту. А однак при докладнїйшім розглядї побачимо, що Дарвінїзм мусїв йти тою самою дорогою, що Марксізм. Дарвінїзм не є якоюсь абстрактною теорією, яку научний сьвіт приняв, коли переконав ся, що она правдива. Наоборот, сейчас по її появі она мала горячих прихильників і завзятих ворогів; імя Дарвіна, так як Маркса, було шановане тими, що розуміли його теорію, і були ненависне для тих, які нїчого більше про него не знали, як лише те, що він мав твердити, "що чоловік походить від малпи"; ті люди з певностію не були здібні з научної точки погляду судити про правдивість, або неправдивість теорії Дарвіна. Отже Дарвінїзм також грав ролю в клясовій боротьбі, і лише завдяки тій роли він розширив ся по цїлім сьвітї і здобув собі горячих прихильників та заїлих противників.

Дарвінїзм спершу служив оружєм в руках буржуазії (міщанства) в її боротьбі проти февдальних кляс, то є, проти шляхти, упривілєованого попівства і дїдичів. Очевидно, се була зовсїм инша боротьба, як та боротьба, яку тепер веде пролєтаріят. Буржуазія не була клясою поневоленою, яка стреміла би до знесеня визиску. Нї. Буржуазія хотїла позбути ся старих пануючих кляс, які стояли їй на дорозї. Буржуазія сама хотїла панувати, опираючи своє жаданє на тім, що она була найважнїйшою клясою, проводирем в індустрії. Яким арґументом могла відповісти буржуазії стара кляса, що стала ся в тім часї непотрібним паразитом? Она опирала ся на традиції, на своїх стародавних правах, що мали походити від бога. Се були її стовпи. При помочи релїґії попи держали широкі маси в поневоленю і на-

строювали їх ворожо супроти міщанства.

Тому се було в інтересї буржуазії підкопати ті "божі права" старих володарів. Природничі науки стали ся оружєм в боротьбі проти віри і традиції; буржуазія борола ся уживаючи собі до помочи науки і ново-відкритих законів природи. Коли би нові відкритя могли доказати, що наука попів є фалшива, тодї попівський "божий" авторітет розпав би ся на порох, і "божі права", якими тїшила ся февдальна кляса, були би знищені. Розуміє ся, що февдальна кляса була повалена не лише наукою, бо власть може бути повалена лише властию; але умова зброя стає ся фізичною зброєю; якраз з тої причини буржуазія привязувала таку вагу до природничих наук.

Дарвінїзм появив ся якраз в пору; теорія Дарвіна про походженє чоловіка від звіряти знищила основу християнської доґми. Тому буржуазія з великим запалом приняла Дарвінїзм сейчас по його появі.

Зовсїм инакше було в Анґлії. Тут знова ми бачимо, яку важну ролю грав Дарвінїзм в клясовій боротьбі. В Анґлії буржуазія вже була пануючою клясою через кілька столїть, і тому масово она не потребувала атакувати або нищити релїґію. А тому й теорія Дарвіна не мала такого впливу в Анґлії, хоч Анґлїйцї були дуже добре з нею запізнані; она остала ся научною теорією без значного практичного впливу. Сам Дарвін не задивляв ся инакше на свою теорію; він бояв ся, що она може потрясти релїґійними пересудами того часу, і тому сьвідомо обминав її приноровленє до людий. Пізнїйше, як се зробили вже другі, тодї і Дарвін заговорив про походженє чоловіка від низшого звіряти. В листї до Ґекля він нарікає, що його теорія мусить поборювати так богато пересудів, та що з тої причини він не сподїє ся ще за житя бачити її успіх в тїй боротьбі.

Але в Нїмеччинї справа мала ся зовсїм инакше і Гекель відповів Дарвінови, що його теорія найшла в Нїмеччинї горяче привитанє. Зложило ся так, що якраз в часї появи теорії Дарвіна нїмецька буржуазія приготовляла ся до нового атаку на абсолютизм і шляхту. Вільнодумна буржу-

азія була під проводом інтеліґенції. Ернест Гекель, великий вчений, ще з більшою відвагою написав книжку п. з. "Природне Творенє", в якій він, на основі теорії Дарвіна, зробив далекосяглі заключеня. Тому Дарвінїзм з одної сторони стрінув горячий привіт в ліберальної буржуазії, а з другої сторони ворожнечу реакціонерів.

Така сама боротьба мала місце також в инших европейських краях. Всюди поступова буржуазія мусїла вести боротьбу з реакційними темними силами. Ті реакціонери з помочю релїґії держали в руках всю власть. Серед таких обставин навіть научна дискусія вела ся з запалом, який звичайно товаришить лише клясовій боротьбі. Книжки, які обороняють, або опрокидують Дарвіна, мають характер суспільної полєміки, помимо сего, що їх писали дослїдники законів природи.

Боротьба, яку вела буржуазія проти февдалїзму не була допроваджена до кінця. Се стало ся вчасти тому, що всюди появляв ся соціялїстичний пролєтаріят, який заґрожував всім пануючим, включаючи сюди і буржуазію. Ліберальна буржуазія вже жалувала свого кроку а реакційні елєменти підносили ся чимраз то більше в гору. Попередний запал в поборюваню релїґії щез зовсїм, і хоч лїберали та реакціонери дальше ворогували межи собою, то в дійсности они чимраз більше до себе наближались. Заінтересованє, яке передше мала лїберальна буржуазія в природничих науках, тому, що они служили її в клясовій боротьбі, тепер зовсїм зникло, підчас коли всюди показували ся давні реакційні змаганя накинути масам релїґію.

Погляд на природничі науки також змінив ся. Передше лїберальна буржуазія оперла на науцї своє матеріялїстичне поясненє сьвіта; в тім пояснюваню она бачила розвязку сьвітової загадки. Але тепер містицизм знова почав здобувати собі верх; все, що було пояснене, вважало ся за маловажне, а все що було окружене тайною, вважало ся великим, взнеслим, самою сутию житя. Замість попередного одушевленя наукою, прийшов скептицизм і сумнїв.

Се також показало ся в становищі, яке занято зглядом

Дарвіна. "Що доказує ся теорія " — питали декотрі. "Она лишає нерозвязаною вічну сьвітову загадку. Звідки бере ся "передача" прикмет наслїдству, звідки походить ся здібність живих сотворінь "відклонювати ся?"

Тут є та житєва містична загадка, якої не розвязують механїчні прінціпи, говорили противники Дарвінїзму. Отже що лишило ся з Дарвінїзму в сьвітлї пізнїйшої критики?

Розуміє ся, научні дослїди поступали вперед. Розвязка одного питаня розкриває кілька нових питань, які чекають на розвязку. Теорія Дарвіна про "передачу" була піддана широкій дискусії; те саме з теорією про "боротьбу за істноване". Підчас, коли богато учених боронили сю теорію, Вайсман і инші, поборювали її. Підчас, коли Дарвін приняв лише постепенні повільні зміни, Де Вріє найшов наглі "відклоненя", наслїдком чого нові роди повстали також нагло. Се все, хоч оно зміцнювало теорію про походженє висших родів від низших, всеж таки дуже часто здавало ся, що нові відкритя заперечують теорію Дарвіна і тому кожде нове відкритє, яке стояло в якій небудь суперечности до теорії Дарвіна, реакціонери витали з великою радістю. Реакційні "вчені" твердили, що душевний елємент є конечно потрібний для розвитку всесьвіта. Надприродне і містичне заняло місце Дарвінїзму і та лїберальна буржуазія, що ще до недавна борола ся під прапором Дарвінїзму, ставала ся тепер чимраз більше реакційною.

V. Дарвінїзм а Соціялїзм.

Дарвінїзм зробив велику прислугу буржуазії в її боротьбі з старими пануючими клясами. І тому було зовсїм природною річию, що буржуазія зачала послугувати ся Дарвінїзмом також в її боротьбі з пролєтаріятом; не тому, що пролєтаріят ворожо відносить ся до Дарвінїзму, а противно, що пролєтаріят приняв сю теорію за свою. Так скоро, як лиш появив ся Дарвінїзм, передна сторожа пролєтаріяту, соціялїсти, привитали її з одушевленєм, бо они бачили в Дарвінїзмі потверджене і доповнене їх власної теорії. Они не операли свого соціялїзму на Дарвінїзмі — як то вороги соціялїзму їм закидали, але відкрите Дарвіна, — що навіть в орґанїчнім сьвітї, який на перший погляд видає ся нерухомим, є безперервний розвій — те відкрите є потверджeнєм і доповненєм теорії Маркса про суспільний розвиток.

А однак не було зовсїм дивно, що буржуазія уживала Дарвінїзму до боротьби з пролєтаріятом. Коли лїберальна буржуазія атакувала реакціонерів, тодї реакціонери вказували на пролєтаріят і остерігали лїберальну буржуазію, що сї напади можуть довести до цїлковитого знищеня всякого авторітету.

На однім конґресї натуралїстів реакційний полїтик і "вчений" Вірхов нападав на Дарвінїзм тому, що він поперає соціялїзм. "Майте ся на осторожности перед сею теорією", говорив Вірхов до Дарвінїстів, "бо ся теорія є дуже зближена до тої теорії, яка наробила тільки лиха в нашій сусїдній країнї". Сей натяк на Парижську Комуну, зроблений в часї страшних переслїдувань соціялїстів властями, мусїв мати значний вплив. Але що треба думати про "ученість" професора, який нападає на Дарвінїзм лише тому, що ся теорія "небезпечна"! Сей закид зроблений Геклеви, оборонцеви Дарвінїзму, буцїм би він був в союзї з червоними французькими революціонерами, дуже занепокоїв його. Він не хотів

мати нічого спільного з тими революціонерами. Тому сейчас по конґресї він пробує доказати, що власне теорія Дарвіна вказує на неможливість сповненя соціялїстичних жадань, та що Дарвінїзм і Соціялїзм годять ся з собою так, "як огонь з водою."

Переглянымо коротко арґументи Гекля, якого головні думки появляють ся майже у всїх письменників, що оперують свою критику соціялїзму на дарвінїзмі. Соціялїзм се теорія, яка твердить, що всї люди з природи є рівні, і який стремить до зрівнаня всїх людий також в суспільнім житю; рівні права, рівні обовязки, рівна користь з майна, однакові утїхи — се соціялїзм. Дарвінїзм знова є научним доказом нерівности. Теорія походженя доказує, що розвій звірят поступає в напрямі щораз то більшого подїлу працї; чим більше розвинене і удосконалене звіря, тим більша є нерівність межи ним а прочими звірятами. Те саме відносить ся до суспільности. Тут також є подїл працї межи клясами і чим висше ми стоїмо в суспільнім розвою, тим більші є ріжницї і нерівности під зглядом сили зручности і талану. Тому то теорія про походжене є "найлучшою збруєю в боротьбі проти змагань соціялїстів зробити всїх людий рівними."

Таке саме розумоване, навіть ще в більшій мірі, прикладає ся до теорії Дарвіна про "боротьбу за істноване" та про "побіду найсильнійшого". Соціялїзм хоче знести конкуренцію і боротьбу за істноване. Однак Дарвінїзм вчить, що ся боротьба є неминуча та що се є закон природи, який обовязує весь орґанїчний сьвіт. Ся боротьба є не лише конечною, але она є також корисною! Она спричинює щораз більше удосконалене, а се удосконалене полягає на тім, що нездібні до житя гинуть. Лише вибрана меншість, ті, що є здібні вести конкуренцію, лишають ся при житю; величезна більшісь мусить гинути. "Богато кликаних але мало вибраних". Боротьба за істноване кінчить ся побідою найздібнійших, а слабі і нездібні гинуть. Сего можна не похваляти, так само як можна не похваляти те, що всї мусять вмерти, але факт є фактом, і його не можна нї заперечити, нї змінити. Се є розумоване Гекля.

В сїм місци замітимо, що лише незначна зміна деяких

слів з попередного арґументу служить обороною капіталїзму. Дарвін говорив про побіду найздібнїйшого, того, хто найкраще відповідає істнуючим обставинам. З огляду на те, що в боротьбі межи клясами побіджали ті, що були лучше зорґанїзовані, побідники називали себе "чуйними", а опісля "найлучшими". Сей вираз винайшов Герберт Спенсер. Через те, що капіталїсти були побідниками на поли суспільної боротьби, їх прозвано "найлучшими".

Гекель весь час держав ся сего погляду. В 1892 р. говорив він: "Дарвінїзм, або теорія добору, є цїлковито аристократичною; она основана на побідї найздібнїйшого. Подїл працї спричинений розвоєм продукційних інструментів, спричинює чимраз більшу ріжнородність характерів, чимраз більшу нерівність межи поодинокими особами під зглядом їх діяльности, вихованя і житєвих обставин. Чим більше розвиває ся культура, тим більша ріжниця і пропасть межи клясами в суспільности. Комунїзм і змаганє соціялїстів до зрівнаня житєвих відносин і діяльности всїх людий, є змаганєм до приверненя варварства".

Анґлїйський фільософ, Герберт Спенсер ще перед Дарвінїзмом мав готову теорію розвою суспільности. Се була теорія буржуазного індивідуалїзму, основана на боротьбі за істнованє. Пізнїйше він намагав ся погодити свою теорію з Дарвінїзмом. " В звіриннім сьвітї", говорив Спенсер, "старих, слабих і хорих нищить ся, а при житю остають ся лише сильні і здорові. Отже боротьба за істнованє очищує расу і охоронює її перед упадком. Бо як би боротьба за істнованє устала, і як би кождий був певний свого істнованя без жадної боротьби, тодї раса неодмінно мусїлаб підупадати. Поміч уділеня хорим, слабим і нездібним є причиною звиродненя (деґенерації). Єсли симпатія, якої виразом є милостиня, переступає границї, тодї она минає ся з своєю цїлею; замість зменшувати, она збільшує терпіня цїлих поколїнь. Найкраші наслїдки боротьби за істнованє можна бачити на хижих звірятах. Всї они сильні і здорові, бо они мусїли побороти безчисленні перешкоди і небезпеки, а ті, що не могли їх побороти, мусїли згинути. Межи людьми і освоєними

домашними звірятами так часто панує слабість і хороба, тому, що слабих і хорих бере ся під особлившу опіку. Соціялїзм, який стремить до знесеня боротьби за істнованє в людськім сьвітї, конечно мусить спричинити також загальний умовий і фізичний занепад".

Се є головні арґументи тих, які уживають Дарвінїзму на оборону буржуазної системи, капіталїстичного ладу. На перший погляд ті арґументи видають ся дуже сильними, але помимо сего зовсїм не тяжко було соціялїстам опрокинути їх. В великій мірі се ті самі арґументи, яких від давна уживано проти соціялїзму, вбрані в нову одіж Дарвінової термінольоґії; і сї арґументи виказують цїлковите незнанє соціялїзму і капіталїзму в тих, які ними воюють.

Ті, що порівнують суспільний орґанїзм із звіринним тїлом забувають, що люди не ріжнять ся одні від других на стільки, на скільки ріжнять ся межи собою комірки або цїлі орґанїзми, але ріжниця межи людьми полягає на степени розвитку їх здібности. В суспільности подїл працї не може йти далеко, щоби всї талани падали жертвою якогось одного найбільшого талану. Що більше, кождий хто бодай трохи розуміє соціялїзм, той знає, що суспільний подїл працї буде в нїм також мати місце, та що в дїйсности лише в соціялїзмі можливий добрий подїл працї. Ріжниця межи робітниками, їх здібностями і занятєм не зникне; **лише ріжниця межи робітниками і визискувачами мусить зникнути зовсїм.**

Підчас коли є незбитою правдою, що в боротьбі за істнованє ті звірята, що є здорові і сильні, остають ся при житю — так нїчо подібного не дїє ся підчас капіталїстичної конкуренції. Тут побіда не залежить від здібности тих, які ведуть боротьбу, але залежить від річий, які лежать поза їх власними особами. Хоч в боротьбі дрібної буржуазії в значній мірі побіда залежить від її здібности і прикмет, але в дальшім розвитку капіталїзму побіда не залежить від особистих здібностий, але від самого капіталу. Той що має більший капітал, побє того, що має менший капітал, помимо сего, що той послїдний може бути далеко здібнїйший від першого. Отже не осо-

бисті прикмети, але гроші рішають, хто має віднести побіду в конкуренційній боротьбі. Коли малі капіталїсти гинуть, то они не гинуть як люди, а лише як капіталїсти; они ще не виполені з помежи живих, а лише з помежи буржуазії. Они продовжують своє істноване, але вже не як капіталїсти. Тому, як бачимо, конкуренція в капіталїстичній системі є зовсїм щось иншого і має наслїдки инші, як боротьба за істноване серед звірят.

Ті люди, які гинуть, є членами зовсїм иншої кляси — кляси яка не бере участи в конкуренційній боротьбі. Робітники не ведуть конкуренції з капіталїстами, они лише продають свою робочу силу капіталїстам. Завдяки сему, що робітники не мають жадної приватної власности, они не мають навіть можности зміряти ся своїми здібностями в конкуренційній боротьбі з капіталїстами. Они бідні і нужденні не тому, що по причинї своєї слабости они були побиті в конкуренційній боротьбі, але тому, що їм плачено дуже мало за їх робочу силу; се є причина, що їх діти, помимо того, що родять ся здорові і сильні гинуть тисячами, а діти богатих родичів, хоч немічні і хорі, остають ся при житю завдяки старанному плеканю і лїкарській помочи. Не тому дїти убогих гинуть, що они немічні і хорі, але зовсїм з иншої причини: іменно, убиває їх капіталїзм, який витворює для них убійчі житєві відносини визиском, зниженєм заробітної платнї, безробітєм, крізами, поганими мешканями і довгими годинами працї. Капіталїстичний лад є причиною смерти так великого числа сильних і здорових.

В той спосіб соціялїсти доказують, що в протиставленю до сьвіта звіринного, конкуренційна боротьба межи людьми не лишає при житю найлучших і найздібнійших, але нищить богато сильних і здорових тому, що они бідні; а богаті помимо того, що немічні і хорі, лишають ся при житю. Соціялїсти доказують, що не особиста сила є рішаючим чинником в конкуренційній боротьбі, але щось, що лежить поза особою; **се є іменно гроші, які рішають, хто остане ся при житю, а хто згине.**

VI. Закон природи і соціяльна теорія.

Фальшиві заключеня що до Соціялїзму, до яких прийшов Гекель і Спенсер не є жадною несподїванкою. Дарвінїзм і Марксізм є дві ріжні теорії, з яких одна відносить ся до сьвіта звіринного, а друга до суспільности. Одна доповнює другу в тім змислї, що після теорії Дарвіна про еволюцію, сьвіт звіринний розвиває ся аж до ступіня чоловіка, а опісля, то значить, коли вже з звіряти розвив ся чоловік, розвитком суспільности занимає ся теорія Маркса. І коли хто небудь хоче одну теорію примінити до предмету, яким занимає ся друга теорія — тодї конечно мусить прийти до фальшивих заключень.

Так оно дїє ся тодї, коли на основі законів, які рядять сьвітом звіринним, хочемо вивести закони суспільного розвою; а власне те робили буржуазні дарвінїсти. Они твердили, що Дарвінїзм, то є закони розвою звірят, з однаковою силою можна приноровити до капіталїстичної системи, та що якраз тому капіталїзм є природним явищем, яке мусить істнувати раз на все. Знова з другої сторони було також богато соціялїстів, які хотїли доказати, що після теорії Дарвіна соціялїстична система є природною. Они говорили: "В капіталїзмі люди не зводять боротьби при помочи однакових струментів (знарядів). Їх знаряди є ріжні, штучно зроблені; природна перевага тих, що є здоровійші, сильнїйші, мудрійші або більш моральні не має жадного значіня так довго, доки уроджене, кляса або посїдане гроший контролює боротьбу межи людьми. Соціялїзм, знищить всї ті штучні нерівности, зробить всїх рівними і лише тодї дїйсна боротьба за істноване буде мати місце, а в нїм рішаючим чинником будуть природні особисті прикмети".

Ті критичні арґументи хотяй не є так дуже злими на опрокинене арґументів буржуазних дарвінїстів, все таки є они мильні. Арґументи буржуазних дарвінїстів в оборонї капіталїзму, і арґументи тих соціялїстів, що опирають свій соці-

ялїзм на дарвінїзмі — є фальшиві. Одні і другі арґументи, хоч они ведуть до ріжних заключень, є однаково фальшиві, тому, що виводять ся від фальшивого твердженя, іменно, що є якась природна, незмінна система суспільности.

Марксізм учить нас, що щось подібного, як природний незмінний суспільний порядок зовсїм не істнує, та що він не може істнувати, або, иншими словами, кождий суспільний порядок є природний, бо кождий суспільний порядок є конечний, отже природний при даних обставинах. Нема нї одної суспільної системи, яку можна би назвати природною і сталою; ріжні суспільні системи появляють ся на місце других систем як вислїд розвитку средств продукції. Тому кожда система є природною в своїм часї. Капіталїзм не є одинокою природною формою суспільного житя, як тведить буржуазія, анї соціялїзм не є одинокою природною системою, як то знова пробують доказувати деякі соціялїсти. Капіталїзм був природним, то зн. конечним при тих обставинах, які істнували в девятнайцятім столїтю, так само, як февдалїзм був природним в середних віках, а соціялїзм буде природною системою в найблизшій будучности. Сказати, що якась суспільна форма є природна і незмінна є таким самим блудом, як і те, коли би ми вибрали якесь звіря і твердили, що його розвій є вже приведений до кінця, та що оно є совершенне. Дарвінїзм учить нас, що кожде звіря є однаково приноровлене і однаково совершенне під зглядом форми до сего, щоби відповідати як найкраще істнуючим обставинам, а Марксізм вчить нас, що кожда форма суспільного житя є приноровлена до обставин (відповідно до способу продукції), та що в тім змислї кожда з них може бути "добра" і "совершенна".

Тут бачимо головну причину, чому спроба буржуазних дарвінїстів обороняти колибаючий ся капіталїзм мусить увінчати ся невдачею. Арґументи оперті на науках природничих, примінені до наук суспільних — майже все провадять до неможливих заключень. Се дїє ся тому, що природа зміняє ся дуже поволеньки, і тї зміни в обсягу історії є майже незамітні (так що природа на перший погляд видає ся незмінною);

але людська суспільність мусить піддавати ся скорим і безнастанним змінам. Щоби зрозуміти причину суспільного розвою, на се ми мусимо студіювати саму суспільність. Лише в суспільности можемо найти причину її розвою. Марксізм і Дарвінїзм повинні остати ся в їх окремих областях; оден від другого є незалежний і нема між ними безпосередної звязи.

В сім місци треба відповісти на дуже важне питанє: Чи ми можемо остати ся при заключеню, що Марксізм відносить ся до суспільности, а Дарвінїзм лише до сьвіта орґанїчного, та що одна з тих теорій не може бути примінена в дослїдах на тім поли, яке занимає друга теорія? В практиці є се дуже вигідною річию мати одну теорію для людської суспільности а другу для сьвіта звіринного. Однак в тім случаю ми забуваємо, що чоловік є також звірятем. Чоловік розвинув ся з звіряти і закони, які обовязують звірят не можуть нагло стратити своєї сили в приміненю до людий. Правдою є, що чоловік є особлившим звірятем, однак коли так оно є, то якраз з огляду на ті особливші прикмети чоловіка треба конечно винайти ту причину, чому засади, які відносять ся до звірят не можуть бути примінені до людий, і чому ті засади прибирають иншу форму.

І ось перед нами друга тяжка задача до розвязаня; буржуазні Дарвінїсти не стрічають ся з тою задачию; они прямо кажуть, що чоловік є звірятем, і без жадного ваганя они приноровлюють засади Дарвіна до людий. Ми бачимо, до яких фальшивих заключень они прийшли. Для нас ся задача не є так дуже проста; насамперед нам мусить бути ясно, які ріжниці істнують межи людьми й звірятами, а опісля ми вже можемо побачити чому в области суспільного розвою засади Дарвіна мусять змінити ся на инші засади, іменно, на Марксізм.

VII. Суспільний інстинкт в чоловіка.

Перша особливша прикмета яку ми стрічаємо в людині є, що чоловік належить до сотворінь суспільних. Під тим зглядом він не ріжнить ся від всїх звірят, бо також між звірятами є богато родів які жиють громадно. Ріжниця, яка істнує межи людьми і тими звірятами, які не жиють громадно, отже які борять ся одні з другими за поживу — є очевидна. Не треба порівнувати чоловіка з хижими звірятами, які жиють окремо, але з тими, які жиють громадно. Громадний інстинкт межи звірятами є силою, про яку ми ще не говорили; та сила викликує нові прикмети серед звірят.

Було би блудом думати, що виключно боротьба за істноване надає вигляд орґанїчному сьвітови. Боротьба за істноване є тим головним товчком, що спричинює повстанє нових родів, але самий Дарвін знав дуже добре, що також инші сили складають ся на означенє форм, звичаїв і особливих прикмет живих сотворінь. В своїм творі "Про походженє чоловіка" Дарвін дуже подрібно опрацював предмет "полового добору" і виказав, що конкуренція межи самцями за самиції є причиною повстаня яскраво кольорових птахів і мотилїв, як рівнож звінко-співаючих пташок. В тій самій книжцї Дарвін говорить про громадне житє. Богато примірів відносно сего предмету можна знайти також в книжцї Крапоткіна п. з. "Взаїмна поміч як чинник в еволюції". Найкраще представив наслїдки суспільного інстинкту Кавцький в своїй книжцї п. з. "Етика і матеріялїстичне пояснюванє історії."

Коли якесь число звірят живе в однїй ґрупі, або череді, тоді они провадять спільну боротьбу за істнованє з зовнїшним сьвітом; в нутрі такої ґрупи всяка боротьба устає. Звірята, що жиють громадно, не ведуть боротьби одно проти другого, в якій слабші гинули би; зовсїм противно, слабші тїшать ся такими самими вигодами, що й сильнїйші. Єсли деякі звірята перевисшають других звірят під зглядом сили, або нюху, або досьвіду в винайденю найлучшого пасовиска,

або в обороні перед ворогом — то ся перевага не приносить користи виключно для тих звірят, що мають якунебудь перевагу, але також для цілої ґрупи. Ся комбінація окремих сил звірят в одну вязанку додає ґрупі нової і ще більшої сили, якої жадне звіря з окрема не посїдало хочби оно було найсильнїйше. Лише завдяки тим злученим силам слабі звірята, що живлять ся ростинами, можуть обороняти ся перед хижими звірями. Лише завдяки тій єдности богато слабих звірят є в силї обороняти своїх молоденьких.

Друга користь з громадного житя є та, що де звірята живуть громадно там є можливий подїл працї. Такі звірята посилають розвідчиків наперед себе або кладуть сторожу, яких обовязком є берегти громаду перед наглою небезпекою в часї, коли громада працює або живить ся.

Така звіряча суспільність під деякими зглядами стає ся одиницею, одним орґанїзмом. Розумієть ся, що відносини одних членів того орґанїзму до других є більш вільні, нїж відносини межи комірками тїла поодинокого звіря; але помимо того ґрупа стає ся одним збитим тїлом, яке мусить мати якусь силу, при помочи котрої можна би держати вкупі всїх поодиноких членів.

Ся сила находить ся в соціяльних мотивах, іменно в інстинктї, який держить всїх звірят вкупі і в той спосіб причиняє ся до продовженя житя ґрупи. Кожде звіря мусить понад свій власний інтерес мати все на оці інтерес цїлої ґрупи; оно завсїгди мусить інстинктовно робити те, що принесе користь цїлій ґрупі, без згляду на його власне безпеченьство. Єсли слабі травоїди думають кожде виключно лиш про себе і втїкають перед хижим звірем в цїли вратованя свого власного житя, то ґрупа тодї зникає. Лише тодї, коли мотив самозахованя є побіджений сильнїйшим мотивом — захованя єдности ґрупи, і коли кожде звіря виставляє своє власне житя на небезпеку в обороні цїлої ґрупи — лише тодї ґрупа може істнувати і користувати ся зєдиненими силами всїх членів ґрупи. В тім случаю члени ґрупи мусять бути готові до самопожертвованя, мусять бути відважні, з почутєм солїдарности, бо де того всего нема, там суспільність розбиває ся.

Ті інстинкти мають свій початок в призвичаєню і в конечности, а боротьба за істноване скріпляє їх. Кожда громада звірят веде ще дальше боротьбу з такими самими звірятами з другої череди; ті, що їм судило ся побідити ворога, остають ся при житю, а котрі не були достаточно приспособлені до боротьби, гинуть. Та ґрупа, в якій громадянський інстинкт розвинений краще, буде в силї задержати своє становище, а та ґрупа в якій той інстинкт є слабо розвинений, впаде жертвою побідника, або не буде в силї знайти відповідного пасовиска. Отже ті суспільні інстинкти є найважнїйші і рішаючі чинники в боротьбі за істноване.

Сї факти кидають зовсїм нове світло на погляди буржуазних дарвінїстів. Они твердять, що виполенє слабших є зовсїм природною річию, що се є конечне в цїли вратованя раси перед зіпсутєм, та що поміч удїлена слабшим є причиною деґенерації (звироднення) раси. Але що ми бачимо? В самій природї, в звіриннім світї, слабших бере ся в опіку; навіть там слабші не удержують ся при житю виключно завдяки своїм власним заслугам, але помимо сего їх не відсуває ся на бік. Такий порядок не лише що не ослабить ґрупи, наоборот, додає її сил. Ґрупа звірят в якій найкраще розвинена взаїмна поміч є найкраще приспособлена до боротьби за істноване. Те, що після вузкого погляду буржуазних дарвінїстів повинно бути причиною безсильности, якраз наоборот, є причиною сили ґрупи. Звірята, які жиють громадно мають можність побідити тих, які ведуть боротьбу поодиноко. Але т. зв. "здеґенерована" раса відносить побіду і тим дає доказ своєї зручности і спосібности до житя.

Тепер ми вповнї бачимо як короткозорими і не научними є тверджeня і арґументи буржуазних дарвінїстів. Они основують їх закони природи і їх понятє "природности" на житю тої части звіринного світа, яка ще найменше нагадує чоловіка, підчас коли они навіть не звертають уваги на тих звірят, які жиють майже в той самий спосіб, що й люди. Причину до сего находимо в обставинах житєвих самої буржуазії; она належить до кляси в якій кождий оден веде особисто конкуренцію з другим; і тому они бачуть в сьвітї звіриннім лише ту

одну форму боротьби за істноване. Се є причина, чому они не звертають уваги на ту форму боротьби за істноване, яка має найбільшу вагу для людства.

Правдою є, що ті буржуазні дарвіністи свідомі сего, що чоловік не руководить ся самим еґоїзмом не звертаючи жадної уваги на своїх сусїдів. Буржуазні вчені дуже часто говорять, що кождий чоловік має два чувства, одно еґоїстичне, чувство самолюбства, а друге альтруїстичне, то є любов ближнього. Але они не можуть зрозуміти обмежень і условин альтруїзму тому, що они не знають його соціяльного походженя. Альтруїзм в їх устах є якоюсь дуже невиразною ідеєю, з якою они не знають як обходити ся.

Все, що відносить ся до громадних звірят, відносить ся також до людий. Наші предки, малпи і примітивні люди, які розвинули ся з малп, були безсильні, слабі сотворіня, які жили громадно. Серед них повстали ті самі соціяльні мотиви і інстинкти, що пізнїйше одержали назву моральних чувств. Всім се звісно, що наші звичаї і обичаї, наша мораль, є нїчим иншим як соціяльними чувствами, які ми находимо також серед звірят; сам Дарвін говорив про "звичаї звірят, які названо би моральним у людий". Ріжниця є лише в степени свідомости; так скоро, як лише ті соціяльні чувства стають ся ясними для людий, они сейчас прибирають характер чувства моралі. Отже з того бачимо, що моральні понятя — які буржуазія уважає головною ріжницею межи людьми і звірятами — не є виключною власностію людий, але є они прямим продуктом житєвих обставин серед звіринного сьвіта.

Вже з огляду на походжене тих моральних чувств їх прикметою є не ширити ся поза ту соціяльну ґрупу, до якої належить звіря, чи чоловік. Ті чувства служать практичнїй цїли, іменно, они держать в купі ґрупу, поза тим они не мають жадного значіня. В звіриннім світї, обєм і рід соціяльної ґрупи є означені житєвими обставинами, і тому звіряча ґрупа майже все остає ся тою самою. Але серед людий ті ґрупи, ті соціяльні одиниці, безнастанно зміняють ся відповідно до економічного розвою, а ся зміна має вплив на зміну соціяльних інстинктів.

Первісні ґрупи, пнї диких і варварських людий, були сильнійше звязані, як звірячі ґрупи. Сїмейна звязь і спільна мова ще більше зміцнювали сю звязь. Кожда особа мала попертє з цїлої громади. Серед таких обставин, соціяльні мотиви, моральні чувства, підпорядкованє ся кождої особи волї цїлої ґрупи — се все мусїло розвинути ся до найвисшої степени. З дальшим розвитком суспільности, племена дїлять ся і творять ся нові союзи, на основі звязи міст і народів. Нові комбінації заберають місце старих, а члени тих ґруп дальше ведуть боротьбу за істнованє з другими ґрупами. Відповідно до економічного розвою, обєм тих ґруп зростає, боротьба одних з другими зменшує ся, а на їх місце появляють ся моральні чувства. При кінци старинних віків ми бачимо, що майже всї звісні тодї народи творили одну цїлість, Римську Імперію, і якраз в тім часї повстала теорія — під впливом морального чувства — яка увінчала ся тою засадою, що "всї люди є братами".

Коли ми звернемо свою увагу на наші часи, то побачимо, що під зглядом економічним всї народи творять одну цїлість, хоч не дуже то сильно звязану; але помимо того абстрактне чувство братерства чимраз то більше розширює ся. Соціяльні чувства є сильнїйші межи членами тої самої кляси, бо кляси є головними складовими частями нинїшної суспільности.

Так отже бачимо, що суспільні ґрупи і суспільні чувства зміняють ся в людській суспільности. Ті зміни приходять разом з економічними змінами, і чим висший ступінь економічного розвою, тим висші і благороднїйші суспільні чувства.

VIII. Струменти, думка і мова.

Суспільний інстинкт і його наслїдки, моральні чувства, є особливими прикметами, які відріжняють чоловіка від деяких (не всїх) звірят. Однак чоловік має деякі прикмети, які відріжнюють його від всего звіринного сьвіта. Се є передовсїм мова і розум. Чоловік є також одиноким сотворінєм який уживає струментів ним самим вироблених. До всїх тих річий звірята мають лише дуже незначний наклін, але у людий они розвинені до високої степени. Богато звірят також мають якийсь голос і при помочи звуків они можуть порозуміти ся. Але тільки чоловік має такі звуки при помочи яких він надає імена річам і дїлам. Звірята також мають розум і они думають, але людський розум вступив, як се ми побачимо дальше, на новий шлях, який ми називаємо "розумованє" або "абстрактне думанє". Звірята також уживають струментів (знарядів) для певних цїлий. Малпи часом уживають driючків або каміня, одначе тільки чоловік користує ся струментами, які він сам виробляє для певно означеної цїли. Примітивний наклін до уживаня тих всїх річий серед звірят вказує нам на те, що прикмети, якими тїшить ся чоловік, не прийшли до него з неба, але дістав він їх завдяки неустанному їх розвоєви.

Звірята, що жиють відокремлені, не можуть осягнути такого степеня розвою. Лише чоловік, як суспільне єство, може осягнути сей степень. Поза границями суспільности мова є так само безвартісна, як око серед пітьми, і она згинула би. Мова можлива тільки в суспільности і тільки там она потрібна як средство при помочи якого оден чоловік може розуміти другого. Всї соціяльні сотворіня мають якийсь спосіб на се, щоби порозуміти ся між собою, бо інакше они не могли би виконувати спільно жадних плянів. Звуки, яких уживав первісний чоловік як средство порозуміня з сусїдом, мусїли розвинути ся в імена дійств, а пізнїйше в імена річий.

Лише суспільство може робити ужиток з струментів, бо

лише, при помочи суспільства можна раз навсе задержати ріжні винаходи. В одиничнім способі житя кождий оден мусить сам для себе щось винайти; з смертію винахідника, винахід також зникає і знова треба зачинати з початку. Отже лише суспільство може заховати, продовжати і дальше розвивати досьвід і знанє попередних поколїнь. В однїй ґрупі кілька осіб можуть вмерти, але ґрупа жиє дальше. Досьвід в уживаню струментів не родить ся разом з чоловіком, але треба його набрати ся пізнїйше. І тому конечко треба задержати знанє попередних поколїнь, а се можливо лише в суспільстві.

Підчас коли ті питомі прикмети чоловіка є нероздїльні від громадного житя, они є також з собою в тїсній звязи. Ті прикмети не розвинули ся кожда з окрема, але всї спільно. Кождий, хто пробував застановити ся над натурою його власних думок, знає, що думка і мова лише спільно можуть істнувати і розвивати ся. Коли ми думаємо, або застановляємо ся над чимось, то ми в дїйсности говоримо самі з собою, отже вже бачимо, що не можливо думати ясно без уживаня слів. А коли ми думаємо без слів, то наші думки є неясні і ми не можемо злучити до купи ріжні наші думки. Кождий може про се переконати ся на собі. Се дїє ся тому, що т. зв. абстрактне розумованє може відбувати ся лише на основі досьвіду змислів. А досьвід наших змислів ми можемо означити лише іменами. В цїли поглубленя наших думок, поширеня нашого знаня ми мусимо розріжнити предмети і поклясифікувати їх при помочи імен, або мусимо старі назви замінити новими, докладнїйшими. Мова є тїлом ума; она є матеріялом при помочи якого будує ся все знанє.

Та сильна звязь межи мовою, думкою і струментами (бо чоловік все мусить наперед подумати яких струментів йому треба уживати в данім случаю), вказує на те, що они мусїли розвивати ся рівночасно. Очевидно, ми можемо лише догадувати ся в який спосіб відбував ся той розвиток.

Нема жадного сумнїву, що се була зміна житєвих обставин, яка вплинула на те, що з малпи вироди́в ся чоловік. А коли чоловік лишив лїси, домівки малп, і поселив ся на вільнім поли, то разом з тим мусїла наступити зміна його житя.

Тодї розвинула ся ріжниця межи ногами і руками. Рука, яка служила нашим предкам до киданя каміня, чимраз більше тратила подібність до ноги.

Для звіряти весь окружаючий його сьвіт є одним предметом, звіря не є сьвідоме ріжниць які істнують межи поодинокими предметами. Наш примітивний чоловік на найнизшім степени свого розвитку находив ся в такім самім станї. Але з великої маси окружаючих його предметів деякі (струменти) діставались йому до рук і при їх помочи він здобував поживу (прим. при помочи каміня). Тому що ті струменти були важні, скоро одержували якийсь знак; означувано їх якимсь звуком, який рівночасно означував і дїйство. І в той спосіб чоловік відріжняє даний предмет від всїх прочих, яким опісля також надає певні означеня, звуки і імена.

Сей процес — відріжнюваня предметів і уживаня струментів — є границею межи звірятами і людьми. Так скоро, як тільки люди шукають і уживають струментів, можемо сказати, що їх рівночасно розвиває ся; звідси до вироблюваня струментів є лише оден крок: з острого каменя ми дістаємо ніж, спису, стрілу; з дручка ми дістаємо молот.

Отже бачимо, що одна річ приводить другу. Громадянське житя і праця є тими пружинами, в яких має початок технїка, думка, струменти і знанє, і через які они розвивають ся. При помочи своєї працї примітивний чоловік, що був ще на пів малпою, розвинув ся на дїйсного чоловіка. Уживанє струментів є прикметою, яка чимраз більше зазначує ріжницю межи людьми і звірятами.

IX. Орґани звірят і людські струменти.

В звірячих орґанах і людських струментах лежить головна ріжниця межи людьми і звірятами. Звіря здобуває для себе поживу і побіджає своїх ворогів при помочи орґанів свого власного тїла; чоловік робить те саме при помочи струментів. Орґан (орґанон) є герцьке слово яке також означає струмент. Орґани є природні струменти звірят. Або инакше, чим для звіряти є його орґани, тим для чоловіка є рука і струмент. Руки і струменти чоловіка роблять те, що в звіряти мусять робити його орґани. Завдяки питомим прикметам руки, она може вдержати струменти ріжного рода і тому она стаєсь орґаном приспособленим до виконування працї ріжного рода; она стає ся струментом, що може виконувати ріжнородні функциї.

З огляду на подїл тих функций для чоловіка отвирає ся широке поле для розвою, якого звірята не знають. Тому що рука чоловіка може уживати ріжнородні струменти, она може комбінувати ріжні функциї всїх можливих орґанів, які мають звірята. Кожде звіря є збудоване і приспособлене до певних даних обставин. Чоловік з своїм струментом, є приспособлений до всїх обставин. Кінь є збудований для полонин, а малпа для лїса. В лїсї кінь був би так само безпомічним, як малпа на полонинї. Знова чоловік уживає сокири в лїсї а плуга на полонинї. При помочи струментів, чоловік може промостити собі шлях до всїх закутин сьвіта. Струменти роблять чоловіка володарем всїх сотворінь, королем землї.

В звіриннім сьвітї також відбуває ся безнастанний розвиток і удосконалене орґанів. Але сей розвиток залежить від змін всего звірячого тїла, яке розвиває ся дуже поволи, відповідно до законів біольоґії. В розвою орґанїчного сьвіта тисячі лїт не значуть нїчого. Але чоловік, через те, що він переніс орґанїчний розвій на инші окружаючі його предмети, вспів увільнити себе дещо від ланцуха біольоґічних законів.

струменти можуть бути змінені дуже скоро, а технїка робить такий шалений поступ, що в порівнаню з розвоєм звірячих орґанів, розвій технїки вважає ся прямо чудотворним. Завдяки сій новій стежцї чоловік вспів в протягу короткого часу піднести ся понад всї звірята. З винаходом струментів — чоловік загортає весь сьвіт на свій власний ужиток. Повільний і мирний розвій орґанїчного сьвіта перестає в великій мірі відбувати ся після теорії Дарвіна. Тепер чоловік при помочи струментів може змінити і орґанїчний сьвіт і окружаючі його обставини відповідно до його потреб.

Отже вже бачимо в чім полягає ріжниця межи людьми і звірятами; тепер погляньмо який вплив має на них боротьба за істнованє. Не можна перечити, що ся боротьба за істнованє є причиною удосконаленя. В тій боротьбі звірята стають чимраз більше досконалими. Однак в сїм місци конечно треба яснїйше зазначити в чім якраз полягає та досконалість. Отже скажемо, що звірята, як цїлість не ведуть конкуренційної боротьби і не удосконалюють ся. Звірята ведуть боротьбу при помочи своїх питомих орґанів. І так: лев продовжає свою боротьбу за істнованє при помочи мязів і зубів, заяць при помочи своїх скорих ніг і уший, а орли при помочи своїх очий і крил. Коли отже запитаємо, що іменно веде боротьбу, то мусимо відповісти: орґани. Мязи і зуби льва, ноги і уши заяця, очи і кушла орла ведуть боротьбу за істнованє. В тій боротьбі орґани чимраз більше удосконалюють ся. Звіря залежить від тих своїх орґанів і поділяє їх судьбу.

Коли знова запитаємо як продовжає людський сьвіт боротьбу за істнованє, то відповідь буде, що люди не ведуть боротьби при помочи своїх природних орґанів, але при помочи струментів. Струменти ведуть боротьбу, яка є причиною чимраз більшого удосконаленя струментів. Ґрупи і громади які вживають лучших струментів і оружя можуть лекше забезпечити собі істнованє, а коли приходить до безпосеродної боротьби з другою громадою, то побідить в нїй та громада, яка посїдає лучші струменти. Ті народности, які мають в себе краще розвинену технїку, можуть побідити тих народів, які не мають розвиненої технїки. Европейська раса

панує над сьвітом, бо она має найкраще розвинену технїку.

Отже бачимо, що "боротьба за істнованє", сформулована Дарвіном і принята Спенсером, має зовсїм инше примінене в людий, як в звірят. Се, що боротьба є причиною удосконаленя струментів уживаних в боротьбі, має инші наслїдки для людей, а инші для звірят. В звірят оно спричинює безперервний розвій природних орґанів; се є основою теорії про походженє, се є самою сутію Дарвінїзму. В людий "боротьба за істнованє" спричинює безперервний розвиток струментів, знарядів продукції. Се знова є основою Марксізму.

Тут знова видно, що Марксізм і Дарвінїзм не є двома независимими одна від другої теоріями, з яких кожда занимає ся своїм предметом і не має нїчого спільного з другою. В дїйсности той самий прінціп лежить в основі обох теорій. Они творять одну цїлість. Новий шлях, на який вступили люди, іменно уживанє струментів замість природних орґанів, є причиною, що той основний прінціп являє ся на зверх в иншім видї на двох полях: звіринний сьвіт розвивае ся після засад дарвінїзму, а людська суспільність розвиває ся після засад марксізму.

Коли люди віддїлили ся від сьвіта звіринного, тодї розвій струментів і продуктивних метод, подїл працї і знанє стали ся порушаючою силою в розвою суспільства. Ті річи спричинили появу ріжних системів, таких, як примітивний комунїзм, подїл поля, продукція товарів, февдалїзм, модерний капіталїзм а вкінци зближає нас до соціялїзму.

X. Капіталїзм і соціялїзм (комунїзм).

Форма, яку прибирає Дарвінова "боротьба за істнованє" в дальшім своїм розвою, є означена степенем розвитку громадного інстинкту в людий і якостию уживаних струментів. Боротьба за істнованє веде ся дальше межи членами ріжних противних ґруп, але она устає зовсїм межи членами тої самої ґрупи, а її місце занимає взаїмна поміч і суспільне чувство. В боротьбі, межи ґрупами технїчне приспособленє рішає, хто буде побідником; се спричинює розвиток технїки. Ті обставини ведуть до инших наслїдків в ріжних системах громадянського житя. Погляньмо в який спосіб они ділають в капіталїстичнім устрою.

Коли буржуазія (середновічне міщанство) здобула полїтичну власть і привела панованє капіталїстичної системи, она зачала свою працю від ломаня февдальних обмежень і освободила народ від февдальних кайдан. Для капіталїзму конечно було потрібним, щоби кождий чоловік міг брати участь в конкуренційній боротьбі; щоби нїчиї руки не були звязані якимись цеховими, чи корпоративними обовязками, анї законними статуами, бо лише в той спосіб можна було розвинути продуктивні сили до найвисшої степенї. Робітники мають сами собою розпоряджати, замість бути звязаними февдальними або ґільдовими правилами, бо лише як вільні робітники можуть вони продавати свою робочу силу капіталїстам, як товар і капіталїсти можуть мати ужиток лише з спосібних робітників. З тої причини буржуазія знищила всї старі звязи і обовязки. Она зробила народ цїлком свобідним, але рівночасно лишила його відокремленого від всего сьвіта і без жадної помочи. Передше люди не були відокремлені, они належали до якогось стоваришеня, до якоїсь комуни, були власностію якогось льорда, і в тім була їх сила. Они були частию суспільної ґрупи, якій они мусїли виконувати певні обовязки, і яка брала їх в оборону. Те все буржуазія знищила. Освободженє робітництва буржуазією в середних віках позбавило робітників всякої опіки і они вже не могли більше

надїяти ся на других. Кождий був відданий на ласку своїх власних сил. Сам оден, вільний від обовязків і без оборони він мусїв провадити боротьбу проти всїх.

Якраз тому підчас капіталїзму людський сьвіт нагадує сьвіт хижих звірів, і якраз тому буржуазні дарвіністи глядїли за образом (типом) людського житя серед звірят, що жиють самітно. Їх власний досьвід спонукав їх до сего. І головний їх блуд лежить в тім, що они вважали капіталїстичний устрій за вічний. Відносини, які істнують межи капіталїстичною конкуренційною системою і звірятами, що жиють осібняком, в слїдуючий спосіб описав Енґельс в своїй книжцї "Проти-Дірінґ" (Те саме можна знайти в Енґельсовім "Утопійний і научний соціялїзм".):

"Вкінци модерна індустрія і утворенє сьвітового ринку зробили боротьбу всесьвітною і надали її нечуваних досї сил. Природні або штучні пригідні або непригідні обставини для продукції тепер рішають про істнованє або загибіль не лише поодиноких капіталїстів, але також цїлих індустрій і народів. Того, який паде в боротьбі, без милосердія відкидають на бік. Се є Дарвінова боротьба за істнованє перенесена з сьвіта звіринного межи людий з збільшеною жорстокостію".

Щож властиво веде боротьбу в капіталїстичній конкуренції, від чийого удосконаленя залежить побіда?

На першім місци стоять технїчні знаряди, машини. Тут знова має примінене закон, що боротьба веде до удосконаленя. Машина удосконалена в більшій степени відносить побіду над менше удосконаленою машиною; в той спосіб менше корисні струменти нищать ся, і технїка в шалено скорім темпі веде до щораз то більшої продуктивности. Се є приноровленє дарвінїзму до людського суспільства. Особлившою прикметою капіталїзму є, що тут є приватна власність отже за кождою машиною стоїть оден чоловік, її властитель, за великою машиною стоїть великий капіталїст, за малою малий. Рівночасно з пораженєм малої машини, гине малий капіталїст з своїми надїями і щастєм. Ся боротьба є перегонами капіталу. Великий капітал є краще узброєний, він тому стає ся щораз то більшим. Ся концентрація капіталу підко-

шує рівночасно його житє, бо она зменшує число буржуазії, якої інтересом є піддержувати капіталїзм, і збільшує ту масу людий, які хотять його повалити. В тім розвою, одна черта капіталїзму постепенно зникає. В сьвіті, де оден веде боротьбу проти всїх, і всї проти одного, розвиває ся нове товариство межи людьми, іменно, клясова орґанїзація. Робітничі орґанїзації роблять конець компетиції межи робітниками і лучать їх в одну велику силу, яка може вести боротьбу з зовнїшним сьвітом. Всьо, що відносить ся до суспільних ґруп, відносить ся також до тої клясової орґанїзації. Внутрі тої орґанїзації розвивають ся соціяльні мотиви, моральні чувства, і самопожертвованє для цїлої ґрупи. Ся сильна орґанїзація надає робітничій клясї ту силу, якої она потребує в боротьбі з капіталїзмом. Клясова боротьба, яка є боротьбою за посїданє струментів, боротьбою за контролю над індустрією, буде рішена силою клясової орґанїзації.

Тепер погляньмо на спосіб продукції, яка буде істнувати в соціялїзмі. Боротьба, яка спричинює удосконаленє струментів, не устає. Так як в капіталїзмі, гірша машина буде мусїла зробити місце лучшій. Так як передше, сей процес причинить ся до збільшеня продуктивности праці. Але тому, що приватна власність буде знесена, вже не буде за кождою машиною чоловіка, який називав би її своєю і дїлив її судьбу. Машини будуть спільною власністю, і заміна гірших машин лучшими буде вводити ся після добре вироблених плянів. З знесенєм кляс весь цівілїзований сьвіт буде одною великою продуктивною комуною. В нутрі тої комуни устане всяка боротьба, але з зовнїшним сьвітом она буде мусїла продовжати ся. Се не буде боротьба з нашими братами, але боротьба за істнованє проти ворожих сил природи. Хоч в дійсности завдяки високо розвиненій технїці і знаню, се не буде можна навіть називати боротьбою. Природа піддає ся чоловікови і потрібно лише невеликого висиленя з його сторони щоби она наділила його подостатком всїми потрібними річами. Період розвитку чоловіка з звіряти вже скінчений і боротьба за істнованє при помочи струментів устає: тут вступають люди в нову еру свого житя.